

Ex quibus sequitur, aliter dici Missam S. Petri, aliter basilicam S. Petri; nam Mis- sa non offertur ullo modo S. Petro, nec pri- mario, nec secundario: at basilica vere adi- ficiatur S. Petro, si non primario, et saltem secundario.

Esse autem hoc diserim inter templum, et basilicam, probari potest ex Patribus. Au- gustinus enim clarissime testatur, templi erectionem esse cultum latraria soli Deo de- bitum lib. I. contra Maximinum, et lib. contra sern. Arianorum: et idem Augustinus coniungit templum cum altari et sacrificio lib. VIII. de Civitate Dei cap. ult. docens cui convenit unum eorum, et alia convenire, et contra; tamen in iisdem locis Augustinus fatetur, memorias recte Martyribus adificari, et precipue locus notandus est lib. XXII. de Civit. Dei cap. 40. ubi sic dicit: « Nos autem Martyribus nostris, non tem- pla sicut Diis, sed memorias sicut homini- bus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus. » Idem Augustinus nusquam dicit templo Martyrum: et tamen passim dicit basilicas Martyrum, quod etiam in aliis Latinis Patribus observare licet.

Porro Graci dicunt quidem templo Martyribus fabricari, vel dedicari, ut patet ex Basilio in Ps. CXIV. ubi vocat, *ἴεται τὸν παρτίπον*, et similiter loquuntur Nyses, et alii; tamen certum est eos intelligere mate- rialiter, id est, dominum illam, que dicitur templum, fabricari Martyribus, non tamen sub ratione templi ad sacrificia, sed basilica, ad ornandam memoriam ipsorum Sanctorum.

Quod autem ipsi etiam intelligent, sacras aedes exstrui Martyribus, et non solum Deo, in eorum memoriam, sicut sacrificium of- fertur Deo in eorum memoriam, probatur; nam ipsi simpliciter assurant aedes exstrui Martyribus, et tamen nusquam dicunt sacri- ficium offerri Martyribus, imo hoc simpliciter negant, ut patet ex Theodore lib. VIII. ad Grecos: ergo aliter existimabant aedes, aliter sacrificium ad Martyres pertinere. Ne- que obstat ritus consecrationis; nam cum dicitur, templum sacrae ad honorem Dei, et nomen Martyris, agitur de consecratione templi, ut templum est.

Sed hoc argumentum adversarii putant esse potius contra nos, quia videmur Judai- zare, cum id facimus quod illi faciebant, quantum ad ejusmodi ceremonias attinet. At revera pro nobis est argumentum, si quidem cæmeriorum propriae Judæorum, et

CAPUT V.

De dedicatione et consecratione Ecclesiærum.

Magdeburgenses Cent. IV. cap. 6. col. 407. et sequentibus, tria in dedicationibus reprehendunt. Primo, quod templo a nobis cum ingenti letitia, et celebritate dedice- tur, quod ortum esse dicunt ex *κατάστασι* Ju- daismi, et esse rursum introducere Judæismum in Ecclesiam.

Secundo, quod utamur tot cæmeriorum in consecratione temporum; Nam præter alias, quedam sunt que non videntur posse execu- sari a superstitione et magia. Nam primo pinguntur duodecim cruces, et ante singu- las accenduntur singula lampades; deinde pulsatur templum, et aperitur. Tum descri- bitur in pavimento super cineres ad hoc sparsos, baculo pastorali alphabetum Grae- cum ab uno angulo ad alium; et rursus al- phabetum Latinum ab alio angulo ad alium, ita ut inde crux fiat. Tum fit mixtura ex aqua, vino, sale, et cineribus, et inde as- pecturi templum; ac demum templum et aram Chriseum inunguntur.

Tertio argunt, quod putemus, templo esse loca sanctiora ceteris: quod etiam re- preheperit Calvinus lib. III. Instit. cap. 20. § 30. Nos ergo juxta eorum reprehensiones, tres sententias subjiciemus.

Prima sit: « Merito templo Dei, cum ingenti letitia et solemnitate dedicantur, » Probatur primo ex testamento veteri, ubi legimus celeberrimam dedicationem taber- naculi et altaris, Num VII. Item ter legimus factam templi dedicationem cum ingenti letitia et celebritate. Primo a Salomon lib. II. Paralipomen. cap. VII. Secundo ab Esdra, lib. I. Esdræ cap. VI. Tertio a Macha- bæis, cum post profanationem iterum esset renovatum, et sanctificatum lib. I. Machab. cap. IV. ad quam solemnitatem, qua annis singulis iterum agebatur, Christum etiam accessisse scribit Joannes cap. X.

Sed hoc argumentum adversarii putant esse potius contra nos, quia videmur Judai- zare, cum id facimus quod illi faciebant, quantum ad ejusmodi ceremonias attinet. At revera pro nobis est argumentum, si quidem cæmeriorum propriae Judæorum, et

CAPUT V.

que cessaverunt, nec servari possunt sine peccato, sunt ille, que instituta erant ad aliquid significandum futurum in Christo, vel in Ecclesia. Ille enim si nunc servarentur, falsam haberent significationem, et proinde false fidei protestationes essent. Ut quia agnus Paschalis significabat Christi passionem futuram, si quis nunc agnum eo ritu immolaret, profiteretur Christum nondum esse passum, quod est contra veram fidem. At cæmeriorum, que fundantur in ratione naturali, ut fecire genua, tundere pectus, et similes, non sunt propriæ Judæorum, etiam si ab illis quoque adhiberentur; nec ad legem cæmeriorum, sed ad mora- lem pertinere videntur.

Porro talis esse temporum dedicatio- nem, patet primo, quia non legitur Deus ins- tituisse hanc cæmeriorum: sed Salomon, Esdras et Machabæi, natura duce, putave- runt convenire, ut de perfecto templo grati- as Deo referrent, et cum publica letitia adiutorum esse oportet. Locus enim ille exædificatus presentiam tuae pietatis requirit; hoc enim ei solum deest ad plenum ornatum. Hoc igitur ut adimpleras, ut vota tua Do- mino, cui hanc domum construxisti, reddas, omnium vota oportet et suspirant etc. » Ibi- dum pro dedicatione Ecclesia adfert exemplum Esdræ ex Testamento veteri.

Basilius in Psal. CXIV. initio reddit cau- sam, cur serius venerit ad Ecclesiam dedi- candum, ubi populus a media nocte usque ad meridiem expectaverat: « Si vero, in- quir, oportet, etiam nos pro nobis ipsis ra- tionem reddere more ac longioris nostra absentia, causam adferimus, quod alteram huic æqualem Dei Ecclesiam non modico in- tervalo a vobis distantem, ministerio nostro curantes, tempus hoc diei consumpsimus. » Hunc locum, qui forte ambiguus posset vi- deri, fatentur Magdeburgenses Centur. IV. col. 408. de templi dedicatione in- telligendum.

Gregorius Nazianzen, orat. in novam Do- minicam sic incipit: « De encenio honoran- di lex velut est, eaque præclare constituta. » Chrysostomus quoque sermonem habuit in encenio, tom. III. Sozomenus lib. IV. e. 13. scribebat, Basilium Ancyram ad templi dedi- cationem plurimos Episcopos invitasse.

Ambrosius lib. I. epist. 5. ad Felicem, dicit, se et ipsum Felicem ad Basilice dedi- cationem dedisse videtur, cum expletio opere suo, in signum letitiae diem septi- mum benedixit, et sanctificavit, et nihil ope- rando festum diem egit.

Secondo probatur ex praxi Ecclesie et veterum traditione. Eusebius lib. IX. hist. cap. 40: « Festivitates, inquit, a nostris fre- quentissime gereguntur, cum omni letitia et exultatione, per urbes, et loca singula Ecclesiærum dedicationibus celebrantur. Congre- gabantur in unum Sacerdotes, nec pigebat etiam longe positos convenire, quia nullum

Gaudentius tractatu de dedicatione, dicit, convenisse multos Episcopos ad celebri- tam dedicationem Ecclesie, que Brixia erecta fuerat in honorem reliquiarum Joannis Baptistæ, Andreae, Thomæ, Lucæ, Gervasi,

Protasii, Celsi, et quadraginta Martyrum.

Augustinus quinque sermones ad populum habuit in celebritate dedicationis templi, qui sunt inter sermones de tempore 231, 252, 253, 254, 255, et 256.

Gelasius Papa epist. I. ad Episcopos Lukanos et Aprutii, cap. 6: Basilicas, inquit, noviter institutas, non petit ex more preceptionibus dedicare non audeat. » Item cap. 27. alia quaedam constituit in dedicatione Ecclesiarum servanda. Felix IV, qui etiam ante mille annos sedidit, in epistola sua decretali prolixe de hac re disserit, ac inter alia sic ait: « Solemnitates vero dedicationum Ecclesiarum per singulos annos celebrandae sunt etc. »

Propter par. III. cap. 38. de promissionibus Dei, testatur se interfuisse cum apud Carthaginem dedicari insigne quedam templum, quod olim Gentilium fuerat; in cuius frontispicio divinitus scriptum inventarunt magnis atque tenebris litteris: *Aurelius Pontifex dedicavit. Quod prasagium omnes mirabantur, cum viderent ab Aurelio Episcopo Carthaginensi fieri, quod tanto ante predictum fuerat.*

Gregorius lib. III. Dialogorum, cap. 30. scribit, tempore suo dedicatam Basilicam non sine divinis miraculis, quibus indicaretur, Deo placuisse eam dedicationem. Bernardus sex sermones habuit de dedicatione templi. Rupertus in cap. XXVIII. Genes. probat, rectefestis dedicationes. Hugo de S. Victore, lib. II. de Sacramentis, par. 3. cap. 2. et 3. Isidorus lib. I. de officiis, cap. 35. Rabanus lib. II. c. 45. de institutione Clericorum. Amalarus in lib. de ordine Antiphonarii, B. Ivo in serm. de consecrat. templi, et Walfridus de rebus Ecclesiasticis, cap. 9. qui omnes de dedicatione Ecclesia tractant, tamquam de re antiquissima, cum tam etiam ipsi antiqui sint auctores.

Secunda propositione: « Merito ab Ecclesia variis preciibus et ceremoniis tempora consecrantur. » Probatur Primo Scripturae testimonio. Siquidem ex Scriptura habemus consecrationem templi, vel altaris, in statu nature, legis, et gratiae. In statu nature, Jacob cap. XXVIII. Genesios, erexit lapidem, ut ibi sacrificaret, eumque consecravit fundens oleum desuper, et inde eum locum appellavit Bethel, id est, domum Dei; et c. XXXV, monitus a Deo, ut faceret altare, rursus ibidem erexit lapidem, eumque innundo consecravit, et libavit super eum

libamina. Certe hoc non pertinet ad magiam, cum laudetur hoc factum ab omnibus, et constet placuisse Deo. Nec etiam pertinet ad ceremonias legis, que adhuc data non fuerat. Cur ergo non licet nobis idem facere?

Deinde in statu Legis videmus Mosem consecrassim oleo sacro, aliasque ceremonias tabernaculum, altare, et omnia ejus vasa, Exodi cap. XI. et Num. VII. quas etiam ceremonias certum est non fuisse magicas. Et licet ceremoniae fuerint veteris legis, tamen quia non erant proprias ejus, quippe quae in oratione fundantur, nihil obstat, quoniam a nobis etiam assumi possunt.

In statu Evangelii non habemus tam expressa testimonia Scripturae, interim tamen ex eo, quod Paulus in priori epistola ad Corinthios cap. XI, Corinthios arguit tamquam Ecclesia contemptores, quia in Ecclesia comedebant, satis innuitur, tunc etiam Ecclesiam aliquo modo sacramentum fuisse. Cur enim Ecclesiam contempnere dicitur, qui in ea actionem alibi licitam exercet, nisi proper aliquam ejus loci consecrationem? Et confirmatur ex Dionysio Areopagita, qui tempore Apostolorum vixit; et lib. de Ecclesiastica hierarchia, cap. 5. par. 1. aperte docet, altaria sacro oleo inungiri, et consecrari ab Episcopo debere.

Secundo, probatur ex decretis Conciliorum antiquorum. Nam Concilium Carthaginense V, can. 6. sic habet: « Simiter et de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hasitatur, agendum est, id est, ut sine ulla trepidatione consecrantur. » Item Agathense Concilium cap. 14: « Altaria placuit non solum unctione Chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. » Idem patet ex Concilio II Bracarensi can. 6. Item ex decretis Pontificum Gelasii et Felicis IV, supra citatorum, et Joannis I. in epist. ad Episcopos Italie, Alia decreta vide apud Gratianum de consecr. dist. I. ubi etiam adferitur canon Nicenii Concilii; et alius Concilii Hipponeensis, quod plenarium totius Africæ fuisse testatur Augustinus lib. I. Retract. c. 17. quamquam isti canones modo non existant, nisi apud Gratianum.

Tertio, probatur ex Patribus citatis in priore conclusione; nam major pars eorum meminit etiam consecrationis, et ceremoniarum, quibus uti solemus in consecratione templi et altaris.

Quarto, probatur ratione desumpta ex fine illarum ceremoniarum. Finis enim praeci-

pius est ad significandum templum illud Deo et sacris actionibus dedicari, neque esse domum prolanam, sed sacram. Nam etiam ista dedicatio essentialiter consistat in voluntate, et intentione dedicationis: tamen necesse est, ut habeat intentio et voluntas signis externis prodatur aliis hominibus. Quomodo etiam humani contractus consistant in intentione et voluntate contrahentium: tamen ut innotescat voluntas, et ut firma et iusta sint, non solum proferuntur verba, sed etiam multe adhibentur ceremoniae ut patet in nuptiis, in coronatione Regum, in militia etc.

Quoniam ergo templum dedicatur Christo, ideo ad hoc significandum pingitur signum ejus, id est, crux. Pinguntur autem crucis signum, 42. ita inter se distantes, ut totum templum occupent; et ad singulas, lampades singulae accenduntur, ad significandum, quod Apostoli 12 hoc vexillum Christi per totum orbem terrarum portaverunt, et sua predicatione mundum illustrarunt.

Et quia templum non debet esse profana et communis domus, sed sacra; ideo ad hoc significandum inungitur. Oleum enim est communissimum et evidenter significandum consecrationis. Quia enim est liquor nobilissimum, quippe qui omnibus supereminet, et maxime omnium penetrat, et sanat, ac roboret. Ac demum res illustres facti: ideo placuit omnibus Gentibus, et ipsis etiam Deo, illi uti ad consecrationem significandam.

Quia rursus templum destinatur divinis sacrificiis, et orationibus, aliasque sanctis et puris actionibus, non autem sordibus, et tenebris negotiorum secularium, ideo ad hanc munditudinem et claritatem significandum aspergitur aqua, thus adolescentur, cerei accentuantur.

Quia sacratur etiam templum ad concionandum, et docendam fidem, que est fundamentum totius justitiae; ideo describitur alphabetum in pavimento. Describitur autem Grace et Latine, quia illis linguis predicata est fides, et illis linguis utebatur tota fere Ecclesia eo tempore, quo haec ceremoniae sunt institute.

Et quia in templo non solum docentur homines, sed etiam moventur et inflammantur ad virtutem, et vite novitatem; ideo si illa mixtio aquæ, cineris, salis, et vini, ut infra dicemus.

(1) Psal. XLIV, 8; Coloss. I, 18; III, 3 et 4.

Quia denique ex templo Diabolus ejicitur, neque ibi habitare sinitur, sed e contrario oratur Deus, advocatur Angeli, aliquis Sancti, ut in eo loco habitare dignetur; ideo pulsatur ostium, et jubetur Diabolus recedere, et reliquiae Sanctorum introducuntur.

Alius finis harum ceremoniarum est, ad significandum Christum, et Ecclesiam. Ecclesia enim materialis, Ecclesiam spiritualem designat: altare vero significat Christum; hinc igitur altare sit ex lapide, et inungitur, et summo loco ponitur, et sub ipso absconditur reliquia: quia Christus dicitur petra, I Corin. X. et unctus fuit Spiritu sancto, praे consortibus suis, Psal. XLIV:

Et caput est totius Ecclesie, Coloss. I: Et in ipso abscondita est vita et gloria Sanctorum.

Coloss. III (4). Unde etiam in celo vidit Joannes animas Sanctorum sub altari. Apocal. VI.

Porro ceremoniae, que sunt in ipsa consecratione, totum progressum fidelium demonstrant. Nam primo loco pulsatur, et aperitur templum baculo pastorali ab Episcopo, quia predicatores potestate a Christo accepta, corda infidelium pulsant, et ad fidem suscipiendam aperiunt.

Secundo, ingressus Episcopus eodem baculo describit in pavimento cinere consperso alphabetum, quia predicatores eadem potestate in cordibus penitentium inscribunt rudimenta fidei, eosque Catechumenos faciunt.

Tertio, aspergitur templum aqua, et cerei accenduntur, quia post Catechismum sequitur Baptismus, quod est Sacramentum illuminationis.

Quarto, in parietibus pinguntur et innunguntur crucis (nam etiam crucis ante intentionem consecrationis factæ sunt, tamen hoc tempore fieri debuissent; sed antea factæ sunt propter communitatem, nimis enim diu expectaretur, si in ipsa consecratione pingentur) ad significandam confirmationem, quia post Baptismum crucis et christmate perficiuntur.

Quinto, fit mixtio quedam aquæ, cineris, salis, et vini, quia tota vita fidelium consummi debet in mortificandis vitiis, et vita novitatem querenda, et retinenda. Nam aqua significat hominem, qualis est ex se post peccatum; est enim frigidus et insipidus. Cinis

significat penitentiam et mortificationem vitorum. Sal saporem. Et vinum laetitiam et fervorem nova vita.

Sexto, agitur dies festus cum laetitia, finita consecratione, quia post finem hujus vite fideles intrabunt in gaudium Domini, ubi perpetua letabuntur. Haec et similia vide apud Augustinum et Bernardum in sermonibus de dedications; et apud Hugonem, Ivonem, et Rabanum supra citatos, qui suggillatim explicit rationes harum ceremoniarum.

Tertia propositio: « Templum consecratum, merito sanctum et venerabile, ac divina quadam virtute preditum existimari debet. » Probatur, Primo, ex relatione ad Deum; Templum est dedicatum Deo, ergo est res Dei, ergo sanctum est; nam omnis res Deo dicata, eo ipso est sancta. Levit. ult.: *Animal quod immolari potest Domino, si quis vorverit, sanctum erit.* Et infra: *Quidquid semper fuerit consecratum Domino, sanctum Sanctorum erit.* Matth. XXIII: *Vae vobis duces ceci, qui dicitis: Quicunque juraverit per templum, nihil est;* qui autem juraverit in auro templi, debet. *Stulti, et ceci, quid enim maius est aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* (1) Ubi Dominus vult templum lapideum nobilium esse ipso auro, quod videlicet auro communiceat sanctitatem; nam licet lapides sint absolute inferiores auro, tamen ratione relationis ad Deum, lapides illi, qui tempulum efficiunt, sunt longe nobiliores et sanctiores auro. Unde Augustinus lib. IV, cont. Cresconium, cap. 40: « Deo, inquit, omnipotenti, paries consecratos, Ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credidit retinendam. »

Secondo, probatur ex precibus et benedictione Episcopali; nam ut ait Apostolus, I Tim. IV: *Nihil abiecendum est, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei et orationem* (2). Jam si cibi sanctificantur per verbum Dei et orationem, cur non etiam tempula sanctificantur, quae per sacras personas publicis precibus et benedictiones consecrantur? Praeterea sanctificante Salomonem templum, Deus etiam sanctificavit, ut ipse dicit, III Regum IX: *Exaudiui, inquit, orationem tuam, et sanctificavi domum hanc, quam aedificasti* (3). At non minus efficaces sunt preces Ecclesiae, quam Salomonis.

(1) Levit. XXVII, 9 et 28; Matth. XXIII, 16 et 17. — (2) Tim. IV, 4 et 5. — (3) III. Reg. IX, 3.

— (4) Exod. III, 5. — (5) III. Reg. VIII, 10.

Tertio, probatur ex iis, quae sunt in templo; nam locus rerum sanctarum, sanctus quoque sit necesse est, ut patet ex illo, Exod. III: *Locus, in quo stas, terra sancta est* (4).

Jam vero in templis sunt multae res sanctae. Primo, crux, et imagines Christi et Sanctorum. Secundo, reliquie Sanctorum. Tertio, presentia corporis Domini in Eucharistia. Quarto, presentia Angelorum; creditibile enim est, aut semper, aut frequentissime in templis Angelos adesse. Quare Josephus lib. VII, de bello Judaico, cap. 12. scribit, in templo Salomonis paulo ante, quam everteretur, auditae voces: *Migramus hinc, quas Angelorum fuisse, deseruentium eum locum, communis opinio est.* Et B. Chrysostomus homil. 4. super illa verba Isaiae: *Vidi Domum sedentem etc.* dicit, Angelorum multitudine vallari sacram mensam in Ecclesiis. Quinto denique, adest Deus ipse per singularem quamdam protectionem et virtutem, in cuius rei signum quando tabernaculum a Mose dedicatum est, Exod. ult. mox caligo, seu nubes quadam glorie Domini tabernaculum textit. Similiter fecit, cum templum a Salomone dedicatum est: *Nebula enim gloriae, implevit domum Domini* (5). Idem etiam suo tempore accidisse Ecclesie consecratae scribit Gregorius lib. III Dialogor. cap. 30: « In magna, inquit, serenitate aeris super altare Ecclesie nubes coelitus descendit, suaque illud velamine operuit, omnemque Ecclesiam tanto terrore ac suavitatis odore replevit, ut patentibus jamvis nullus illuc presumeret infratre. » In lib. quoque II. Machab. cap. 3. legimus, dixisse Heliodorum: « In loco illi est vere Dei virtus quadam; nam ipse qui habitat in celis, visitator et adjutor est loci illius. »

Quarto, probatur ex absentia Daemonis; nam sicut tempula Gentilium polluta sunt, et immunda, quia sunt domicilia Daemonum, ut patet ex Gregorio lib. III. Dialogor. cap. 7. ita e contrario, tempula Dei sancta sunt, quia Daemonibus parent. Idem enim Gregorius lib. III. cap. 30. Dialogor, scribit, post consecrationem templi, quod antea Ariorum fuerat, Diabolum inde egressum sensibiliter in specie suis, maximo strepitu excitato. Et sicut domus Principum asyla sunt, nee ibi licores ulli manus injicere audent, ita etiam in templo Dei, Daemones non sinnunt grassari eo modo, quo in aliis locis.

CAPUT VI.

De ornato templorum.

Ornatus templorum partim in ipsa fabrica consistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vestibus, aliisque id genus ornamentis. Reprehendunt hunc ornatum, tam veteres Petrobrusiani, et Wiclefista, quam etiam Lutherani et Calvinisti, locis initio notatis. Argumenta illorum haec sunt.

Primum, ex Hierem. VII: *Nolite confidere in verbis mendaciis dicens, templum Domini, templum Domini* (1). In quem locum ita scribit Hieronymus: « Precepit, inquit, et tunc populo Iudeorum, et hodie nobis, qui videmus in Ecclesia constituti, ne fiduciam habeamus in edificiorum splendore, auratis que laquearibus, et vestitis parietibus marmoribus crustis, et dicamus, templum Domini, templum Domini est. »

Secundum, ex Hieronymo in epist. ad Nepotianum: « Multi edificant parietes, et columnas Ecclesiae substruant; marmora nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguuntur. » Et infra: « Neque mihi aliquis opponat dives in Iudea templum, mensan, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, et cetera, ex auro fabrefacta. Tunc haec probabantur a Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, et sanguis pecudum erat redemptio peccatorum; nunc vero cum pauperatam dominus sue pauper Dominus dedicari, cogitemus crucem ejus, et divitias latum putabimus. » Et infra: « Aut aurum repudiemus cum ceteris superstitionibus Iudeorum, aut si autrum placet, placeant et Iudei etc. »

Tertiū, ex Ambrosio lib. II. de officiis, cap. 28: « Melius fuerat, inquit, ut vasa viventia servares, quam metallorum. His non potest resonum referri. Quid enim dieres? timui ne templo Dei ornatus decesset. Responderet, aurum Sacra menta non querunt, neque auro placent, quae auro non emuntur; ornatus Sacramentorum redemptio captivorum est. »

Quartum, ex Acacio, de quo Socrates lib. VII, cap. 21. refert, qui cum accusaretur,

(1) Jerem. VII, 4.

quod sacra vasa vendidisset propter pauperes, respondit: « Deus noster negue discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit. »

Quintum, ex Hilario in epist. contra Aventium: « Male, inquit, parietum vos amor coepit, male Ecclesiam Dei in tectis, adificiisque veneramini. »

Sextum, ex Laetantio, qui lib. II, cap. 4, laudat Persium, quod scripserit, non debeare aurea vasa templis inferri: « Egregie, inquit, sapienterque sensit. »

Septimum, ex Bernardo, in Apologia ad Golielmum Abbatem prope finem: « O vanitas vanitatum, sed non vanior, quam insani: fulget Ecclesia in parietibus, et in pariperibus eget: suos lapides induit auro, et suos filios nudos deserit. »

Octavum, ex Chrysostomo, qui homil. 51. et 81. in Matth. doceat, melius esse dare elemosynam, quam ornare templum, et refellit argumentum, quod pro nobis fieri solet.

His addunt rationes. Prima ratio est, quia Christus semper amavit et docuit paupertatem.

Secunda, quia olio sum et supervacaneum est aurum in templis; nam nec ipsi parietes sentiunt ornatum illum, nec eo indigent ad finem, ad quem exstructi sunt. Unde Petrus:

Dicte Pontifices, in sancto qui facit aurum?

Tertia, quia non tantum non prodest, sed etiam obest splendor ille templorum; nam avocat mentem, et distractit a spiritualibus cogitationibus.

Quarta, quia melius est templo viva ornare, quam mortua; numquam autem debent pauperes, qui tempula sunt viva, et qui egerent non solum ornata, sed etiam necessaria sustentatione.

Quinta, quia in iudicio non damnabitur, qui templum non ornaverit auro et argento, sed qui in pauperi Christum non aluerit. Hec sunt igitur illorum argumenta, quae nisi magnam vim habere videantur, nihil tam aduersus veritatem poterant; nihil enim potentius veritate. Porro solutiones horum argumentorum in hoc eodem capite, post explicatam, et confirmatam sententiam Ecclesiae adferuntur.

Sit igitur prima propositio: « Opus bonum et pius ex genere suo est, ingentibus sump-

tibus templo Dei aedificare aut ornare.» Probatur Primo, ex Testamento veteri; nam Deus voluit, tabernaculum ornatum esse, ita ut omnia fere instrumenta sanctuarii aurea essent, usque ad emunctoria Lampadum. Cortinas autem tabernaculi, et vestes Sacerdotis esse voluit pretiosissimas, ex serico, byssso, purpura, gemmis etc. et ne deessent artifices, donavit sapientiam et artem ad omnia illa facienda certis quibusdam viris. Vide Exod. XXV, XVI, XXVII, XVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII et XXXIX. Deinde Num. VII. singuli Principes obtulerunt in ornatum tabernaculi immensa donaria auri et argenti. David paravit in sumptus templi, tantum auri, argenti, et lapidum pretiosorum, ut incredibile videatur. Lege I. Paralipom. cap. ult. et penult. et lib. II. cap. 3, 4 et 5. At certe rationes, que flunt contra ornatum templorum nostrorum, si quid valerent, militarent etiam contra tabernaculum Mosis, et templum Salomonis. Nam tunc etiam non deerrant plurimi pauperes: tunc etiam paries non sentiebant ornatum suum: tunc etiam distracthe poterant mentes orantium; et tamen non propterea cessatum est a magnificentissima aedificatione templi, et tabernaculi.

Secundo, ex Testamento novo; nam in primis Marci XII, Christus laudavit viduam, que in gazophylacium templi misit duo minuta, id est, omnem victimum suum. Si ergo vidua illa recte fecit, in donaria Dei expendens omnem victimum suum; quomodo argui possunt, qui donant saltem partem honorum suorum, ad ornandum Dei domum? Item c. XIII. dicentibus Apostolis: *Magister aspicie, quales lapides, et quales structure?* (1) Dominus occasione habuit optimam reprehendendi magnificientiam illam templi, vel saltem instruendi discipulos, dicendo, lieuisse in Testamento veteri ornare tempia, at in lego Evangelico non fore licetum. At Dominus nihil tale dixit. Item cap. XIV, cum Judas aegre ferret, quod Magdalena in unctionem capitum Domini tantos sumptus faceret, ac diceret: *Ut quid perditio ista unguentum facta est?* poterat enim unguentum istud venundari plusquam trecentis denariis, et dari pauperibus, Dominus respondit: *Bonum opus operata est in me* (2). At si licuit praetermissis pauperibus tanto sumptu innungere caput Domini,

(1) Marc. XIII, 1. — (2) Marc. XIV, 4 et 5. — (3) Isai. LX, 7, 9, 10 et 13.

cur non licet etiam magno sumptu aedificare domum ipsi Domino?

Tertio, probatur ex vaticinio Isaiae; nam cap. LX, ubi fatentur principes exposidores ad litteram agi de Ecclesia Christiana in terra existente, sic legimus: *Domum majestatis mea glorificabo. Et infra: Me enim insula expectant, ut adducam filios tuos de longe: aurum eorum, et argentum eorum nominis Domini Dei tui. Et infra: Aedificabunt filii peregrinorum muros tuos, et Reges eorum ministrabunt tibi.* Et infra: *Gloria Libani ad te veniet, abies, et buxus, et pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis mea, et locum pedum meorum glorificabo* (3) Quae propheta ad litteram impleta est tempore Constantini, aliorumque Principum, qui Ecclesias magnificientissimas exstruxerunt, et ornarunt.

Quarto, probatur ex Patribus. Eusebius lib. IX. histor. cap. 40: «Ex quo aderat, inquit, cunctis velut divino munere infusa letitia, maxime videntibus ea loca, que paulo ante impli tyrannorum machinis fuerant destructa, rediviva constructione clariora, et celiora consurgere, templa excelsa pro humilibus conventiculis elevari.»

Cyrillus catechesi 14: «Isti qui nunc sunt Reges, inquit, pietatis ergo argento induentes et auro sanctam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, exstruxerunt, et argenteis monumentis splendida mellefecerunt.»

Athanasius in Apologia ad Constantium indicat, ab ipso Constantio exstructam Alexandriam tam ingentem basilicam, ut ea sola capere posset populum, quem aere capere non poterant. Neque reprehendit, sed laudat hanc ejus magnificientiam.

Gregorius Nazianzenus orat. I. in Julianum, cum dixisset a Gallo et Julianu exstruci copisse maximis sumptibus basilicam sancto Martyri Mame, subiungit munus Galli Deo acceptissimum fuisse, ut quondam fuit sacrificium Abel.

Gregorius Nyssenus orat. in Theodorum, dicit, templum S. Theodori magnificentissimum, et ornatum picturis et sculpturis fuisse: et hoc ad gloriam sancti maxime pertinere, ubi aperte laudat usum erigendi talia tempia.

Joannes Chrysostomus homil. 66. ad populum Antiochenum: «Servorum, inquit, crucifixi sepulchra regis aulis sunt clariora,

non magnitudine et pulchritudine aedificationum (nam et in hoc superant) sed quod multo maius est, convenientium studio.» Idem hom. 51. in Matth.: «Neo prohibeo, inquit, magna tempa condere etc.»

Cyrillus initio libri de repta fide ad Reginas: «Valde sapienter, inquit, operam datis, ut que Christo probauor, et sentiat, et faciat: partim operibus, et irreprehensibili conspicua fide, et vestras, et Regum aulas virginitas gloria decoratis: partim sumptuosissima Christo tempa erigitis; concessum enim et hoc est cum aliis, ab ipsis, vestris animabus.»

Theophylactus in c. XIV. Marc.: «Confundantur, inquit, hoc loco, qui pauperes Christo praeferunt.» Et infra: «Audiant igitur quomodo Christus praeferat sui curam pauperibus. Christi autem corpus proprie, quod in disce auro, et sanguis, qui in poculo. Qui igitur abstulerit discum pretiosum, et cogit, ut corpus Christi in viliori ponatur, prætexens scilicet pauperes, scit cuius partis sit.»

Jam ex Latinis. Optatus lib. VI. testatur, suo tempore habuisse Ecclesiam pretiosa vasa Sacramentorum, que Donatiste diripientes conlaurant et vendiderunt.

Ambrosius lib. II. de officiis, c. 21: «Et maxime Sacerdoti, inquit, hoc convenit, ornare Dei templum decoro congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini respicieatur.»

Hieronymus in epist. ad Demetriadem, postquam dixerat: «Alii aedificant Ecclesias, vestiani paries marmororum crusti etc.» subiungit: «Non reprehendo, non ab uno; sed tibi aliud propositum est etc.» Et in c. VIII Zachariae, refert in gloriam Ecclesiae, et laudem Principum, quod cum aliquot Imperatores Ethnici Ecclesias exerterint, rursum alii basilicas exstruxerint, et exaltaverint, summa fastigia, et laquearia, ac tecta auro decorarint, et paries diversi marmoris crusti vestierint.

Augustinus in Psalm. CXIII: «Sed et nos, inquit, pleraque instrumenta et vasa ex auro et argento habemus, in usum celebrandorum Sacramentorum, que ipso ministerio consecrata sancta dicuntur.»

Prudentius in hymno de S. Laurentio inducit sic loquenter tyrannum:

Hunc esse vestris orgis
Moremque et artem proditum est,
Hanc disciplinam federis,

Libent ut auro antistites.
Argentis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Paulinus natali 3. S. Felicis:

Aurea nunc niveis ornantur limina velis etc.

Prosper in lib. de promission, et prædictione, pár. 3, cap. 38. dicit, templum amplissimum Deo vero consecratum suo tempore, cuius tanta erat magnitudo et excellētia, ut etiam plateam haberet, que ad ipsum ducebatur, duorum milium passuum longitudinis totam pretioso pavimento, et columnis ac muris ornatum.

Quinto, probatur ex pietate eorum, qui Ecclesias edificarunt; nam præcipui fuerunt quatuor, Constantinus, Justinianus, Carolus Magnus, et Carolus IV. De Constantini templis vide Damasum in vita Sylvestri, et Euzebius lib. III et IV. de vita Constantini. De templis a Justiniano erectoribus, vide Procopium in lib. de aedificiis Justiniani. De templis Caroli Magni, vide Abbatem Ursensem in Chronico. De templis Caroli IV, vide Joannem Coelatorem initio lib. I. historiæ Russiarum. Constat autem Constantium sanctum Imperatore fuisse; nam in Calendario Graecorum ejus nomen inter Sanctorum nominum habetur: et ab Ambrosio in oratione de obitu Theodosii, ab Epiphanio heresi 70. que est Audianorum, a Cyrillo, catechesi 14. et aliis Patribus passim sanctus et beatus appellatur.

Similiter Carolus Magnus famquam sanctus colitur præcipue Parisiis, et Aquitaniis, et ab omnibus historicis mirifice laudatur. Justinianus, excepta heresi, in quam incidit in extrema aetate, laudatissimus Princeps fuit. Porro Carolus IV, optimum et religiosissimum fuisse, patet ex iis, que adserit Coelatorem loco nota. Multas item aedificarunt et ornarunt Basilicas sanctissimi Pontifices, Julius, Damasus, Leo, Symmachus, et alii, qui et ante mille annos floruerunt, et vere sancti scriptorum omnium consensu habiti sunt. Non est autem credibile, ita pios Principes, tum Ecclesiasticos, tum politicos, in ejusmodi opera conspirare potuisse, si ea Deo non placent.

Probatur ultimo rationibus. Prima ratio ex magnitudine Dei; nam domus quo ma-

jori Principi aedificatur, eo debet esse maior. Quis autem Deo maior? Quare Salomon lib. II. Paralip. cap. II: *Domus, quam edificare cupio, inquit, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes Deos* (1).

Secunda ratio ex ipso genere operis; nam exstruere Deo splendidum templum, est ex genere suo actus duarum excellentium virtutum, religionis ac magnificentie; proinde bonus ex genere suo.

Tertia ratio, quia non solum est actus illarum virtutum, sed etiam est exercitium et signum aliarum. Nam qui magnificentum templum erigit, magnificum testimonium edit fidei sue, et charitatis erga Deum: necon pietatis et gratitudinis, et quia pecuniae sumopere diligunt, qui eas liberaliter ad honorem Dei expendit, indicat se vere diligere Deum super omnia.

Quarta ratio ab utilitate; Nam templum magnifice ornatum, multas habet utilitates. Primum enim atrafrabit homines facilius ad res pias, que in templis geruntur: nec enim obscura et sordida loca libenter frequentantur. Deinde conservat majestatem Sacramentorum, et reverentiam, que rebus divinis debetur; Nam quando videmus altare splendidum et ornatum, facile erigimus mentem, et cogitamus magnum esse Deum, cui talia exhibentur: et ex contrario facile contemnitur, quod sine apparatu proponitur. Tertio iuvatur pietas et devotio, maxime simplicium, quorum maximus est numerus.

Accedit etiam corporalis utilitas, quod magnifica templo diutius conservantur, et magno splendori sunt civitati. Multitudo quoque aureorum, atque argenteorum vasorum, sepe fuit salutis toti Reipublicae, dum in communi captivitate, fame, aut peste, Ecclesie thesauris multis milibus miserorum open tuli, ut quasi in id tempus divinus datus, et servatus videretur.

Quinta ratio a contrario: qui Ecclesias vastaverunt, aut diriperunt, semper sacrilegi et perditu habitu sunt, sepe etiam divinitus puniti, ut patet de Balthasar, Daniel V. de Heliodoro, II. Machabeorum III. de Antiocho, II. Machabeor. IX. Scribit etiam S. Joannes Chrysostomus hom. 4. in Matth. quo tempore Julianus Apostata jussit diripi templorum ornamenta, et praecipue sacra vasa, mox questorem regium per medium diruptum expirasse, et Juliani avunculum a

veribus corrossum interisse. Scribunt quoque Cedrenus et Zonaras, Leonem filium Constantini Copronymi, cum abstulisset a templo insignem coronam, quam Mauritius Imperator donaverat ad ornatum templi, mox sensisse in capite suo ignitos carbunculos, inde concepsa febre ardentissima perire.

Secunda propositio: « *Aedificare, vel ornare tempora, licet sit opus plu et bonum, potest tamen ejusmodi opus ex defectu circumstantiarum facile vitari.* » Probatur; quatuor enim sunt circumstantiae precipuae, ex quarum defectu malum erit ornare tempora, nimirum tempus, locus, modus, et persona. Nam in primis quando quis tenet jure proximum, ac presertim parentes, aut filios, et non potest simul proideps proximo, et donare templo: tunc non recte facit, si neglectis parentibus, vel proximis adficit tempora. At enim Dominus Osce VI. *Misericordiam volo, non sacrificium.* (2) Et Marc. VII. reprehenduntur Pharisei, qui docebant filios familias offerre templo donaria, cum detrimento parentum. Patet id etiam ex Paulo ad Roman. III. qui docet, non esse facienda mala, ut veniant bona. Denique ex praxi Sanctorum, qui tempore magnae necessitatis pauperum, conflarunt calices, et vendiderunt, ut patet ex Ambros. lib. II. de officiis cap. 28. Si enim tempore necessitatis recte pastores detrahant Ecclesie ornamenti, certe multo rectius non dantur Ecclesie, quae essent auferenda, si data fuissent.

Neque obstat factum vidue, que tribuit in Donaria Dei omnem victimum suum; Nam non tribuit victimum patris, aut filiorum, sed suum; et suum non multorum dierum, sed unius tantum; neque enim duobus minutis poterat diu sustentari.

Deinde quantum ad locum, certum est, non omnia loca aequaliter ornatum requirentur; Nam in magnis urbibus, ad quas multi confluunt, splendida templo esse debent; at in locis desertis, ubi soli Monachi versantur, non videtur convenire, ut tot sumptus fiant in aedificatione templorum. Et hoc est, quod B. Bernardus precipue reprehendit in Apologia ad Gulielmum, quod videlicet Monachi Cluniacenses vellent habere oratoria sua tam magna, et tam ornata, ut aquarent, vel superarent splendorem Episcopalium Ecclesiarum: ubi etiam merito reprehendit, quod in

(1) II. Paralip. II. 5. — (2) Osec. VI. 6.

pavimento sculperent, vel pingere Sanctorum imagines, et cogerentur, qui in eorum Ecclesiis spuere necesse haberent, in faciem Angelorum, vel aliorum Sanctorum humi depictorum spuere.

Quantum ad modum, peccatur, cum ornamento templorum sunt vana, ac potius curiositat, quam religioni deservientia: qualia erant in oratoriis Cluniacensium, que B. Bernardus reprehendit in Apologia ad Gulielmum: « *Quid facit, inquit, illa ridicula monstruositas? Quid ibi immunda simiae? quid feri leones? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosi tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes?* » Videas sub uno capite multa corpora, et rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illine in pisce caput quadrupedis: ibi bestia preficit equum, capram trahens retro dimidiata: hinc cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique, tamque mira diversarum formarum ubique varietas apparel, ut magis legere licet in marmoribus, quam in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quam in lege Dei meditando. »

Quantum ad personam, peccatur, quando quis supra suum statum et conditionem vult ornare tempora. Nam si qui paupertate profitentur, et victus ab aliis emendant, videntur aedificare templum marmoreum, et auro, ac gemmis ornare, etiam forte possent elemosynis, hinc inde conquisitis, id facere, tamen non decre corum professionem; magnificentia enim non est Monachorum, sed Principum. Quare hinc etiam merito arguit S. Bernardus Cluniacenses in illa Apologia, quod cum Monachi essent, tamen sumptibus, ac magnificencia Reges aequaliter.

Superest, ut ad argumenta initio propria respondemamus. Ad illud igitur, quod obiecitur ex Hieronymi: *Nolite considerare in verbis mendaciis dicentes: templum Domini, templum Domini,* (1) respondeo, a Propheta eo loco argui Judaeos, qui confidentes in externo templo, putabant apud se esse Deum, et se diligere a Deo, nee esse ventura ea mala, quae praedicebantur a Prophetis, quia templum Dei apud se habebant, etiam ipsi interim male vivendo essent templi Diaboli. Nihil autem efficit ista reprehensione adver-

sum aedificationem, ornaturaque templorum; Nam etsi reprehenditur nimia fiducia in externo templorum cultu, præsertim cum negligitur cultus animi, tamen non propter ea non sunt aedificanda, atque exornanda tempora ad honorem Dei et Sanctorum memoriam. Id ipsum respondendum est ad testimonium S. Hieronymi: ipse enim reprehendit eos, qui non curantes fieri tempora Dei bene vivendo, putant sibi omnia tuta esse, si tempora exterrum aedificant, aut ornent.

Ad secundum, quod ex Hieronymi verbis sumptum est, ut commode respondeatur, quedam ante prenotanda sunt. Observa igitur primo, propositum Hieronymo esse, ut reprehendat eos, qui majorem curam habent templi materialis, quam spiritualis, id est, qui aedificia mirabiliter ornant, et tamen non curant an ad sacra ministeria eligantur idonei, vel non idonei. Sic enim incipit Hieronymus eam reprehensionem ornatus templorum: « *Multi, inquit, aedificant parietes, et columnas Ecclesie substruant; marmora nitent; auro splendent laquearia; gemmis altare distinguunt; et ministrorum Christi nulla electio est.* » Hæc ille, quæ verissima sunt, et fuerunt semper.

Secunda nota, ornatum tabernaculi, et templi Iudeorum aliquo modo typicum et ceremoniale fuisse; tabernaculum enim, et templum cum omni sua supellectili figura fuerunt Ecclesiæ Christianæ, ut patet ex Jacobo concione Actor. XV. ubi de Ecclesia exponuntur verba Amos cap. IX: *Post haec revertar, et reedificabo tabernaculum David, quod decidit, et diruta ejus readificabo, et erigam illud.* Item ex Paulo I. Corinth. X: *Omnia continentib[us] illis in figura* (2). Denique idem patet ex illa accuratissima descriptione templi, quæ habentur Ezech. XL. et sequentib. et ex eo, quod dictum est Moysi, ut faceret omnia accurate ad exemplar, quod in monte videbat Exod. XXV. Quia ergo tabernaculum et templum figuræ erant, id est necesse erat, ut essent talia qualia fuerint, nec poterant aliquid minus vel magis habere, quia alioquin non recte representassent. Ut etiam in Scriptura, si una littera mutetur, non amplius significat id, quod antea significabat.

Et quoniam figura Testamenti veteris jam sunt complete, et lex ceremonialis abrogata est: ideo qui nunc existimaret esse necessarium tale templum, quale fuit Iudeorum,

(1) Jerem. VII, 4. — (2) Amos. IX, 11; Act. XV, 16; I. Cor. X, 11.

superstitiosus esset, ut hoc tempore Judei vere superstitionis sunt, dum existimant non licere sacrificare nisi in templo tali, quale fecerat Salomon. Et in hoc sensu reprehendit Hieronymus templorum ornamenta; Nam etiammodo nulli sunt inter Christianos, qui revera existimunt tempula necessario require illum ornatum, ut existimabant Judei, tamen dum anteponunt curam fabricarum materialium ipsi electione ministrorum, et aedificio spirituali, videntur facti aliquo modo affines superstitioni Judeorum. Quod etiam notavit B. Bernardus in Apologia ad Gulielmum Abbatem: Mili, inquit, quodammodo representant antiquum Judaeorum.

Nota tertio, tabernaculi et templi Judeorum ornatum non solum ceremonialia et typicum fuisse, sed etiam moralem; Nam etiam nullius rei figura fuisse, tamen ratio ipsa naturalis dictasset, dominum Dei ornatum esse debere: et hoc modo recte trahimus ornatum tabernaculi, et templi Judeorum, in exemplum nostrorum templorum. Negue hoc unquam reprehendit Hieronymus, imo diserte dicit in epistola ad Demetriadem: «Non abnuo, non reprehendo.»

Ad tertium ex Ambrosio (quod Calvinus addidit in epistola praefixa institutioni) dico, in verbis Ambrosii multa esse contra adversarios, nihil contra nos. Nam primo Ambrosius dicit, aurea vase Ecclesie non debet alienari, nisi in magna pauperum necessitate; Ecclesia igitur eo tempore utebar aurae vasibus. Secundo dicit, si necesse sit alienare vase Ecclesiae, esse diligenter querendum, an non sint aliqua nondum initia, et si talia inventantur, non esse ulio modo attinenda vase initia, ergo tunc certo rite vase consecrabantur. Tertio dicit, si necesse sit vendere vase initia, non debere vendi integra, sed prius confari, et deinde per partes vendi: Id quod fieri debere nos liberter admittimus, atque huc omnia pugnant adversus haereticos hujus temporis, qui nec pretiosa, nec certo ritu consecrata, et sancta, vase Sacramentorum esse volunt.

Quod ergo Ambrosius ait (aurum Sacramenta non querant) non significat, Sacramenta nullo modo aurum requirere, sed non requirere ex necessitate, quamvis requirant ex decutia, quando haberit potest, et quod subjungit (neceuro placent, que auro non emuntur) non significat, in auro displicant, vel nullo modo placent magis in auro, quam in alia materia; sed

non ideo principaliter placent, quia ministrantur in auro. Si enim in auro displicant, vel non magis placent, quam in alia materia, Ambrosius non servasset illa vasa usque ad eam necessitatem, sed numquam illis usus fuisset.

Ad quartum, de Acacio, dico, verba illius Episcopi habere eundem sensum; Nam cum Ecclesia illa abundaret ejusmodi vasis aureis (ut libidem scribit Socrates) et occurisset summa quedam necessitas redimendi captivos, ille sanctus Episcopus vendidit partem vasorum et redemit captivos ad quinque milia. Illa autem ejus verba (Deus noster non egit discit, neque calcicibus, quia non comedit, neque bibit) significant, ista vasa nullam Deo utilitatem adferre, sed haberit in Ecclesia ad honorem Dei, et nostram utilitatem, et ideo quando occasio se offerit, qua possint esse utiliora nobis, si vendantur, debent vendi, quia hoc etiam erit Deo gratius, et magis honorificum. Nam, ut Ambrosius ait, valde pulchrum, et honorificum Christo est, cum dici potest: hos pauperes Christus redemit; vel etiam calix Christi non solum sanguine, quem continet, captivos redimit, sed etiam pretio valoris: calix enim redimit ab hoste quo sanguis redemit a peccato.

Ad quintum, ex Hilario, testimonium Hilarii non est ad propositum; non enim agit ille de ornata templi, sed eos reprehendit, qui in templo haereticum Episcopum, id est, Auxentium audiebant, eo quod existimarent ibi tantum esse veram Ecclesiam, et verum Episcopum, ubi erat templum Deo sacrum: et non considerabant tempula saepe ab hereticis occupari, et veros Catholicos vel in cypriis, vel in desertis saepe versatos.

Ad sextum, ex Lactantio, Lactantius probare volebat, inepte a Gentilibus offerimus nera idolis, id est, Dis non sentientibus: «Frustra, inquit, homines auro, ebore, gemmis, Deos excolunt et exornant, quasi vero ex his rebus ullam possint capere voluntatem. Quis usus est preciosorum munierum nihil sentientibus?» Hoc autem probat ex Persio, qui vere sapienter scribit, non debere aurea vase templis inferni, quasi illis delectentur Di dei lignei et marmorei, cum nihil sentiant; sed potius oporteret Diis viventibus offerri, ut ipse dicit:

Compositum jus, fasque animi, sanctosque recessus
Mentis, et incoctum generoso pectus honesto.

Itaque non reprehenditur aurum templi, quando bonum usum habet, id est, excitandi ad pietatem; sed solum reprehenditur, quando sic offertur Deo, quasi is corporeus sit, et rebus ejusmodi corporaliter deleetur.

Ad septimum, ex Bernardo, dico, Bernardum non reprehendere simpliciter ornatum templi, sed ornatum, quem templis suis Monachii Cluniacenses adhibebant. Nam ut ex Apologia illa colligitur, reprehendit S. Bernardus Primo, quod Monachi, professione pauperes, erigerent oratoria in immensam altitudinem, quod corum professioni non conveniebat. Secundo, quod dum tempora sua ita ornarent, fatuerent se esse carnales et infirmos. Ornatus enim templorum illis Ecclesiis potissimum convenit, ad quas populus confluere solet, quia simplices homines egerint ejusmodi rebus. Unde ibidem ait: «Et quidem alia causa est Episcoporum, alla Monachorum. Scimus namque quod illi, sapientibus et insipientibus debitorum cum sint, carnalis populi devotionem, quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamenti.» Tertio reprehendit, quod quæstus causa ornarent tempora, nimur ut plures confluerent ad offerendum. Quarto, quod cum injurya Sanctorum humili sculperent imagines. Quinto, quod bona, quæ accepserant distribuenda pauperibus, insumerent in illa ornamenta, quando pauperes valde indigebant. Sexto, quod ornamenta vana adhiberent templis, quæ solam curiositatem passere, non autem pietatem excitarerent. Porro hec omnia merito reprehenduntur.

Ad octavum ex Chrysostomo, dico, cum non negare, licet esse tempora magnifica extruere, et ornare; sed solum anteponere huic ornata curam pauperum: enjus oppositum docet Theophylactus. Chrysostomus discipulus in cap. XIV. Marc. sed possunt facile conciliari. Scindendum igitur, absolute melius esse honorare Deum in seipso, quam in pauperibus; Nam charitas Dei semper anteponi debet charitati proximi. Verumtamen quia Deus nulla re indiget, et quæ illi offerimus, vult nobis utilia esse, non sibi: ideo tunc Deus magis honoratur, et fit illi res gratior, quando quod illi offerimus, est hominibus utilius. Hinc igitur quando aliqui templa satis bene se habent, pauperes autem notabiliter patiuntur ęgestatem: tunc

melius est dare pauperibus eleemosynam, quam templo addere ornamenta; et in hoc casu loquitur Chrysostomus. Videbat enim homines pronus admodum ad offerenda Ecclesie donaria, et negligentes in cura pauperum, in quo sensu etiam videtur dixisse Oseeas cap. VI: *Misericordiam volo, non sacrificium* (¹), id est, malo misericordiam, quam sacrificium.

At e contrario, si aliqui pauperes media-criter tractentur, sed templa sint inculta, et deserta, et propterea decrescat pietas, et devotio: tunc melius est ornare tempila, quia id est utilius etiam proximo, cuius pietas, et devotio juvatur illo ornato: et in hoc casu loquitur Theophylactus. Quando autem esset et qualis indigentia, et templorum, et pauperum, modo non sit extrema, videbatur melius dare templo quam pauperi, quia pluris facienda est indigentia spiritualis, quam temporalis, et quia ornatus templi est bonus durabilis, et communius, quam sit eleemosyna data pauperibus: et quia magis immediate datur Deo.

Ad primam rationem dico tria. Primo, Christum fuisse pauperem, nec requisivisse propter se ultam pomparam, vel delicias in hoc mundo: tamen non recusasse interdum sumptuosa obsequia, quibus videbat ali, et augeri piorum devotionem, ut patet de ingressu ejus in Hierusalem super asinum: in quo libenter admisit, ut multi sternerent vestes suas in via, que pedibus jumenti illius conculeabantur, et forte etiam lacerabantur Matth. XXI. patet etiam de unguento pretiosissimo, que caput suum, et pedes inungui passus est Matti. XXVI. et Joan. XII.

Secundo dico, quod Christus fuerit pauper, et stolidum, ac pannos, et viles cibos amaverit, ideo factum esse, quia ista congruerat temporis mortalitatis ejus. Venerabamini ut pateteret, et per labores, ac dolores, mundum redimeret: At nunc post mortem, et resurrectionem, cum gloriosus regnat in celo, convenient illi domus magnifica, et splendidissima.

Adde tertio, tempila dicari Christo præcipue ratione divinitatis: qua ratione semper fuit dives Rex Regum, et Dominus dominantium. Itaque rectissime extrinsecunt illa tempila magnifica, qualia Deo convenient, licet ipse idem in forma servi, humilitatem et paupertatem verbo, et exemplo docuerit.

(1) Osee. VI. 6.

Ad secundam dico, non esse otiosa ornamenti, quia sunt signa reverentiae, et pietatis nostrae erga Deum, et excitant in animis hominum devotionem. Unde interroganti Persio :

Dicte Pontifices, in Sancto quid facit aurum?

Respondendum est, multa bona facit, que jam enumeravimus.

Ad tertiam dieo, ornamenta illa non fieri, ut distrahanter, sed ut excitant devotionem. Quod si aliqui distrahanter, est vitium illorum, qui abutuntur rebus bonis: nisi forte ornamenta sint omnino vana, et inepta, quaet nos reprehendimus.

Ad quartam de pauperibus alendis, jam responsum est. Addo, quod si propter ordinarios pauperes non liceret extrahere, vel ornare tempa, multo minus liceret ornare palatia, instruere convivia, habere apparatus vilium equorum, famularum, curruum etc. quod si ista licita sunt ad tuandam dignitatem magnarum personarum, non obstante pauperum multitudine, cur non liceat etiam ad conservandam rerum sacrarum majestatem tempore exornare, non obstante pauperum multitudine?

Ad quintam dico, Matth. XXV, numerari opera minora, ut inde colligamus quid de majoribus sentiendum sit; dicitur enim : *Ite in ignem aeternum, quia esurivi, et non dedisti mihi manducare* (1): et non dicitur, ite in ignem aeternum, quia rapuisse aliena, sed hoc a maiori deducitur ex illo. Ita etiam non dicitur, ite in ignem aeternum, quia non adificasti templum, sed deducitur hoc a majori. Si enim damnabatur qui non fecit elemosynam, quando cam facere tenebatur: multo magis damnabatur qui non adificavit, vel non reparavit, aut non ornavit templum, quando id facere tenebatur. Qui autem teneantur, et qui non, alia quæstio est, atque ad rem nostram nihil facit.

Calvinus lib. IV. cap. 10. §. 20. Instituta dicit contra aquam benedictam. Primo, Catholicos pugnare secum, dum dicunt, aquæ benedictionem esse Apostolicam traditionem; et tamen referunt ejus institutionem in Alexandrum Papam auctorem, qui fuit VI a Petro. Secundo dicit, institutionem hanc esse receptiōnē multo, quam ut Apostolis vel Alexandro tribui possit. Nam Augustinus ap. 119. cap. 18. dicit, Chris-

CAPUT VII.

De benedictionibus aquæ, salis, cinerum, cerei etc.

Primi, qui ejusmodi benedictiones irridere cooperunt, Waldenses sunt, ut patet ex fragmante operis Reynierii, quod existat in fine libri Claudiou Cossord contra Waldenses. Exorti sunt Waldenses, eodem Reynierio teste anno Domini 1170. Post eos Flagellantes exorti sunt circa annum Domini 1350. teste Bernardo Lutzenburgensi in suo Catalogo, qui quod omnen pietatem constituerunt in Baptismo sanguinis per flagellationem sponte effusi, simul asserebant finem jam accepisse Sacraenta Baptismi, Confirmationis, Piontientis, et cetera omnia, et cum eis omnes benedictiones aquæ, cinerum, salis etc. Unde etiam instrumentum, quo aspergimus aquam lustralē, vocabant clavam mortis; ipsas vero guttas asperse aque scintillas infernales dicebant. Post eos Wiclefistæ (teste Thoma Waldensi tom. III. tit. ult. cap. 68.) asserebant benedictiones aquæ, salis, vini, panis, olei, cereorum, et similibus, esse veram practicam necromantie. Idem de haereticis in Bohemia grassantibus scribit Aeneas Sylvius lib. de orig. Bohemorum cap. 33.

Martinus Lutherus in libro de visione Danielis contra Ambrosium Catharinum, damnat etiam has omnes benedictiones. Magdeburgenses Centur. II. cap. 6. column. 121. dicunt, aquæ consecrationem tribui a Catholicis Alexandro Papæ et Martiri tamquam inventori: sed rectius posse tribui aliqui Gentilium Pontifici, cum Ethnicius sit ritus, aquæ lustrali aspersio.

Calvinus lib. IV. cap. 10. §. 20. Instituta dicit contra aquam benedictam. Primo, Catholicos pugnare secum, dum dicunt, aquæ benedictionem esse Apostolicam traditionem; et tamen referunt ejus institutionem in Alexandrum Papam auctorem, qui fuit VI a Petro. Secundo dicit, institutionem hanc esse receptiōnē multo, quam ut Apostolis vel Alexandro tribui possit. Nam Augustinus ap. 119. cap. 18. dicit, Chris-

CAPUT VII.

tianos omissoe cærementiam lavandi pedes in die conæ Domini, ne videbatur ea lotio ad Sacramentum Baptismi pertinere. Quare manifestum est, nullam eo tempore fuisse in Ecclesia lotionem religiosam, excepto Baptismo. Tertio dicit, aquæ lustralis institutio nemo nullo modo a spiritu Apostolico profici potuisse, quandoquidem nihil est aliud, quam quedam Baptismi profanatio, et quasi repetitio.

Brentius in sua Confessione cap. ult. reprehendit easdem cærementia, quia non debent adumbrari mysteria fidei, ipso Evangelio jam toto orbe coruscante.

Denique Tilmanus Hesilius in libro de sexcentis erroribus Papistarum, loco 27. ponit inter errores, aquam lustralem valere ad delenda venialis, et ad fugandas Dæmones, et morbos: et probat primum ex illo I. Joan. 27: *Sanguis Christi emundat nos ab omni delicto;* ergo etiam a veniali. Secundo probat quia nusquam scriptum est, ut aqua consecratur ad fugandas Dæmones. Item quia scriptum est Exod. XX: *Non assumes nomen Dei tui in vanum.* Et Deuter. XVIII: *Non sit maleficus, nec incautior inter vos* (1). Est autem manifesta magia, præter Dei verbum uti creaturis ad fugandas Dæmones. Hæc illi.

His non obstantibus sit prima propositio: « Recte benedicuntur aqua, oleum, panis, cerei, cineres, rami, et similia. » Probatur primo ex Scripturis, que continent exemplum et documentum. Exemplum est Domini Matth. XIV. et Lue. IX. qui panes multiplicatur aspergit in cœlum, et benedit eos: et ea benedictione multiplicavit. Certe quod Dominus fecit, argui non posset. Documentum est Pauli, qui dicit I. Timoth. IV: *Omnis creatura Dei bona est, et nihil abjectum, quod cum gratiarum actione percipitur.* *Sanctificatur enim per verbum Dei et orationem* (2). In quem locum Chrysostomus et Theophylactus scribunt, Apostolum loqui ex hypothesis, id est, omnis quidem creatura bona et munda est, tamen etiam esse immunda, facile posses eam sanctificare adhibito signo crucis et oratione. Si ergo etiam res immundæ sanctificantur per crucis signum et orationem, quanto magis res aliqui bona fient meliores et sanctiores per signum crucis et orationem.

Secundo probatur ex traditione veterum.

(1) I. Joan. I, 7; Exod. XX, 7; Deut. XVIII, 11. - (2) I. Tim. IV, 4 et 5.

Ad secundam dieo, Augustinum non damnare cærementiam lavandorum pedum, sed solum recensere varias opiniones. Nec dicit Augustinus ullos fuisse quibus simpliciter displiceret cærementia lotionis pedum: sed solum fuisse aliquos, quibus displiceret lavari pedes Catechumenis in die Conæ Domini, ne videbatur illa lotio ad Baptismum necessaria. Unde ibidem dicit, multis plausu differentiam lotionem in octavum diem Pasche; et Ambrosius lib. III. de Sacramentis cap. 1. defendit cærementiam lotionis pedum.

Ad tertiam dieo, per aquam benedictam non repeti Baptismum. Differt enim Baptismus ab aspersione aquæ sanctæ, forma, ministerio, intentione, et effectu, ut patet. Quamquam non negarim, per aquam bene-

dictam refricari memoriam Baptismi, et admoneri Christianos ut cogitent, se aliquando per aquam purgatos fuisse, et pactum cum Deo contra Diabolum inisse.

De Benedictione olei habemus testimonium Clementis, Dionysii, et Basili, ubi supra, et Augustini tract. 118. in Joan.

De Benedictione panis extra Eucharistiam, habemus testimonium Augustini lib. II. de peccat. merit. cap. 26. et Paulini in epist. ad Alipiūm et Romanūm, quae sunt 33. et 36. inter epistolās Augustini.

De Benedictione Cerei Paschalisi, habemus testimonium Strabonis cap. 30. et Concilii IV Toletani, canon 8. et Papae Zozimi, ut ex Pontificis patet, id est, ex libro de Romanis Pontificibus, qui habetur in tomis Conciliorum. Scripsit etiam de cereo paschali Carmen insigne Prudentius.

De Benedictione Palmarum et Cinerum, habemus testimonium B. Maximi, cuius existant homiliae inscriptae in die cinerum, et in Dominicā Palmarum.

Secundo propositio: « Reete ad effectus supernaturales efficiendos et significandos utimur aqua, oleo, aliisque rebus benedictione consecratis. »

Nota, benedici illa omnia, quae diximus, in Ecclesiā propter tres fines. Primo, ad significandos spirituales effectus. Nam cineris aspersio significat penitentiam; palme, victoriā; cerei Paschalisi, gloriā resurrectionis. Neque obstat ratio Brentii de adumbratione; nam istae significations non sunt propriae adumbrationes futurorum, sed representationes externae rerum praesentium invisibilium, et spiritualium, vel etiam rerum præteritarum, que utilissime sunt ad affectum excitandum. Alioqui etiam tollimus Baptismum, qui secundum Apostolum in epist. ad Rom. c. VI. continet representationem mortis, et resurrectionis Christi, et nostrae etiam per Christum. Unde etiam Augustinus epist. 119. dicit, Christianos diebus Dominicis, et a Pascha usque ad Pentecosten, stando orare solitos, ad significandam ea ceremonia Christi resurrectionem.

Secundo, ad deletionem venialium peccatorum. De quo re vide S. Thomam III. part. q. LXXXVII, art. 3. et Dominicum a Soto in IV. sent. dist. 15. q. 2. et Gratianūm can. Aquam dist. 3. de consecrat. Neque argumentum Heshusui concludit: nam sanguis Christi emundat ab omni peccato, sed si ali-

quo modo nobis applicetur. Et quenadmodum applicatur per Baptismum et Pœnitentie Sacramentum, ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per Sacramenta et orationem Dominicā, ad delenda venialis in eo qui est in gratia.

Tertio, ad fugandos Dæmones, et curandos morbos, ut ex precibus patet, quibus consecrantur. Verum est tamen, quod non operantur infallibiliter, sicut operantur Sacra menta; et ratio est, tum quia vim habent ejusmodi res non ex pacto Dei expresso, quomodo Sacra menta, sed ex precibus Ecclesie, et devotione utentium; tum etiam, quia aliquando non expedit nobis ut liberemur vel a morbo, vel a Dæmonis vexatione.

Probatur nunc propositio, quoad istum tertium effectum, exemplis Scripturae et Sanctorum. Nam Numer. V. aquæ, super quas maledictiones a Sacerdote pronuntiate fuerant, si ab adultera eptos fuissent, mox ventrem ejus inflari, et femur putrescere faciebant; nec tamen ista necromantia dici poterat. Num. XIX. aqua cineribus mixta dicebatur aqua expiationis, eaque mundabantur Iudei non quidem a peccatis, sed a legalibus sordibus, ut A[n]ostolus dicit Hebr. IX. Nec dicere possumus eam fuisse incantationem. Similiter IV Regem II. Eliseus ad samandas aqua miraculo adhibuit salēm. Et IV Regum V. ad curandam lepram Naamanum Syri adhibuit aquam Jordanis. Mare VI. unghent Apostoli egrós oleo, et curabantur. Hee exempli satis ostendunt, non esse necromantiam, adhibere aquam, vel oleum, ad effectus supernaturales, tamquam signa divina virtutis.

Secundo, probatur exemplis Patrum. Nam apud Epiphanius heres. 30. Joseph aqua benedicta solvit incantationes. Similiter fecit Marcellus Apameensis apud Theodoretum lib. V. cap. 21. Item Macharius apud Palladium cap. 49. Porro Hilarion apud Hieronymum pane vel oleo benedicto plurimos curavit. Sicut etiam S. Bernardus, ut in vita ejus scribitur lib. III. cap. 5. Gregorius lib. I. Dialog. cap. 40. scribit, S. Fortunatum curasse quemdam, qui cadens ex equo, femur confrergerat, solius aquæ benedictæ aspergione. Beda lib. V. hist. cap. 4. scribit, nobilissimam feminam gravissime labortantem aqua benedicta mox ita convaluisse, ut ministraret mense, quemadmodum aliquando fecerat socrus Petri. Bernardus in vita Ma-

lachis scribit, a Malachia, per aquam benedictam, hominem fræneticum esse curatum.

Ad haec et similia ita respondet Heshusius: « Mendacia, inquit, que finguntur de miraculis factis per aquam lustralem, retinenda sunt præcepto: Non dices falsum testimonium. Quod si contendat vera esse, nota est Christi admonitio, Pseudoprophetæ edent miracula et prodigia, ut inducentur in errorem, si fieri potest, etiam electi. » Sed facile est judicare, mendacia neene dici possint que testimonium habent ab Epiphaniio, Theodoreto, Palladio, Hieronymo, Gregorio, Bernardo, et num sint Pseudoprophetæ sanctissimi illi viri, -Josephus, Marcellus, Macarius, Hilarion, Fortunatus, Malachias, qui Christi nomine aut Diaboli artes dissoluerunt, aut morbos gravissimos curaverunt. Videat potius Heshusius, ne sit ipse Temerarius, et blasphemus, et in spiritum Domini peccatum admittat. Quid enim temerarium magis, quam tot sanctos Patres mendacii reprehendere, sine teste, sine ratione illa? Quis est autem blasphemia in Spiritum sanctum, si hec non est, opera divina, Christi invocatione, a sanctissimis viris perfecta, inter signa mendacia Pseudoprophetarum referre?

Ad rationes autem Tilmanni facile est respondere. Ad illam: « Non est scriptum, ut aqua sanctificetur, ad pellendos Dæmones. » Respondeo, falsum est; Nam scriptum est, omnem creaturam posse sanctificari per verbum Dei, et orationem. Et rursus scriptum est: « Petite, et accipietis. Ecclesia igitur Christum, et Paulum sequens, Verbo Dei, et oratione sanctificat aquam, et petit, ut valeat contra Dæmones, et morbos, et Deus miraculis testatur se audire ejusmodi preces. Præterea etiam scriptum non esset, quid tum? Ubinam scriptum erat ut aqua sanarent salē, et lepra curaret aqua Jordania? et tamen utrumque fecit Eliseus.

Ad secundam: Non assumes nomen Dei tui in vanum; et non erit inter nos magus (1), respondeo, assumere nomen Dei in vanum, proprium nihil esse aliud, quem pejare, ut recte explicat Concilium Toletanum VIII. cap. 2. Malefici autem, et incantatores sunt, qui Diabolus potestate aliquid mirum operantur. At qui aquam benedicunt, nec pejarent, nec Diabolus invocant, sed solum religiose

Deum precantur. Tota enim virtus aquæ iustralis nititur verbo Dei, et oratione, ut ex Apostolo demonstravimus.

Disserimus de templis, nunc de peregrinationibus ad tempora, aliaque sacra loca, paucis disserendum est. Error fuit Claudi Taurinensis, apud Jonam lib. III. de cultu imadūnum, inane esse peregrinationes ad loca Sanctorum. Eundem seculi sunt Petrobrusiani, teste auctore vita S. Bernardi lib. III. cap. 5. Wiclefista autem, teste Thoma Waldensi tom. III. tit. 15. idolatriæ damnabant eos, qui ad loca sancta peregrinabantur.

Joannes Calvinus lib. IV. Institut. cap. 13. §. 7. peregrinationes volitivas ad loca Sanctorum non solum inane, sed etiam plena manifesta impietate esse dicit. Non tamen alter probat, quam communī suo axiomate, quod omnis voluntarius cultus Deo displacet.

Magdeburgenses Centur. IV. cap. 6. col. 458. tempore Constantini corpis volunt abusum peregrinationum ad loca Sanctorum, sed non diu poster refutatum fuisse longa oratione a Gregorio Nysseno. Quam orationem totam recitant eadem Centur. IV. cap. 10. col. 936. et sequentibus.

Ex qua oratione sumuntur haec argumenta. Primum Christus Matth. V. inter ea, que homines beatos faciunt, non posuit peregrinationes. Secundum, multa sunt pericula spiritualia in itineribus, ac preseruū mulierum, ut notum est. Terrium, nihil invenire possumus Hierosolymis, quod in nostra regione non habeamus, nam Deus non magis est ibi, quam alibi, ut patet ex eo, quod homines regionis illius non sunt meliores ceteris, sed forte peiores. Porro res Dei, id est, templa, et altaria ubique inveniri possunt. Poterant addere Hieronymi epist. ad Paulinum de institutione Monachi, in qua multis argumentis probat, non expedire peregrinationem ad loca sancta suscipere;

(1) Deut. XVIII. 11.